

Željko Đ. Bjelajac
Milan Počuča
Miloš Marković,
Privredna Akademija Novi sad

Pregledni naučni rad
UDK: 349.6 (4-672EU)

POLITIKA EU U OBLASTI ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE S OSVRTOM NA KRIVIČNO-PRAVNE ASPEKTE I ULOGU PORODICE U RAZVOJU EKOLOŠKE SVESTI

Ugrožavanje životne sredine i njena zaštita predstavljaju višedecenijski problem čovečanstva. Nestajanjem harmonije između prirode i čoveka, stvorile su se raznovrsne i brojne opasnosti, koje degradiraju dosadašnja civilizacijska dostignuća, nanose veliku štetu ljudima, njihovom životu i zdravlju, telesnom integritetu i mnogim drugim vrednostima. Stoga značaj zaštite životne sredine nameće se kao najvažniji globalni izazov modernog društva. Zato različita pitanja iz oblasti životne sredine ili u vezi s njom, zauzimaju znatan deo aktivnosti EU, koja u poslednje vreme preduzima sveobuhvatnije i intenzivnije političke akcije u ovom domenu. Ekološki kriminal se danas smatra ozbiljnom i široko rasprostranjenom pojavom, koja se mora suzbijati na nadnacionalnom nivou. U tom pravcu krivično-pravna zaštita životne sredine je krajnja, ali ujedno veoma efikasna i više nego nužna mera. Istovremeno, uloga porodice kao osnovne ćelije društva se proširuje, te u pogledu razvoja ekološke svesti, porodica zauzima posebno mesto, osobito u formiranju zdravih i ekološki odgovornih ličnosti.

Ključne reči: životna sredina, ugrožavanje životne sredine, zaštita životne sredine, ekološki kriminal, ekološka svest.

UVOD

Današnje vreme obiluje nizom kontradiktornosti. S jedne strane savremeni urbani, privredni, ekonomski razvoj i uopšte tehnološki napredak do neslućenih razmera, uz primenu novih tehnologija, omogućio je čovečanstvu bolje i humanije uslove života i rada. Međutim, s druge strane, takvim aktivnostima drastično je narušena harmonija između prirode i čoveka, sa kojom je čovek kao i sva druga živa bića, od početka svog postojanja, vezan tesnim i neraskidivim vezama. Naime, zagadjenost osnovnih prirodnih resursa živog sveta, odnosno industrijsko zagadjenje

vazduha i vode, neplanska, tj. nekontrolisana seča šuma i pretvaranje tog prostora u poljoprivredno zemljište, globalno zagrevanje planete i promena klime, veliko nagomilavanje raznog otpada u sva tri agregatna stanja, uključujući i radioaktivni, uništavanje pojedinih vrsta biljnog i životinjskog sveta, samo je deo negativnih posledica čovekovih "samoubilačkih" aktivnosti, koje degradiraju dosadašnja civilizacijska dostignuća, ozbiljno ugrožavajući njegov opstanak.

Imajući u vidu navedeno, sve više preovlađuje svest o potrebi zaštite životne sredine, koja se manifestuje prevashodno u traženju puteva i načina kojima bi se čovek uskladio sa prirodom koja ga okružuje. To shvatanje zapravo jeste obezbedjenje neophodnog preduslova za opstanak čoveka, tj. društva u celini.

Takav stav kao jedan od primarnih globalnih principa očuvanja životne sredine, promovisan je tzv. Rio Deklaracijom UN o životnoj sredini i održivom razvoju, usvojenoj na Konferenciji UN u Rio de Ženeiru 1992. godine. U navedenoj Deklaraciji se na nedvosmislen način podrazumeva da se struktura i dinamika ljudskih delatnosti obavezno mora prilagoditi strukturi i dinamici životne sredine, tako da se zadovoljenjem potreba sadašnjih generacija ljudi, ne ugrožava pravo i mogućnost budućih generacija na povoljne uslove života.

Značaj zaštite životne sredine, u domenu ekološke politike EU, potenciran je kao deo evropskog pravnog nasledja, još od početka 70-ih godina prošlog veka, dobivši u osnivačkim ugovorima EU mesto u Jedinstvenom evropskom aktu 1987. godine. Danas propisi iz ove oblasti čine gotovo trećinu pravne tekovine EU.

U cilju pooštavanja odgovornosti pojedinaca, pravnih lica, organizacija sa multinacionalnim karakterom, međunarodnih organizacija u oblasti očuvanja, uređenja, unapređenja i zaštite životne sredine, uključujući i same države, u međunarodnim okvirima, vrlo brzo se došlo do saznanja da osim građansko-pravne odgovornosti treba postaviti i osnove krivične odgovornosti za štetu koja je prouzrokovana životnoj sredini. Usvajanjem Konvencije o zaštiti životne sredine putem krivičnog prava, uspostavljena je po prvi put sveobuhvatna krivično-pravna zaštita životne sredine u međunarodnim razmerama.

U formiranju ekološke kulture savremenog čoveka značajnu ulogu ima sistem ekološkog obrazovanja i vaspitanja, gde se definiše i razvija ekološka svest o osnovnim karakteristikama čovekove sredine, odnosno prema njoj, njenoj zaštiti i očuvanju, racionalnom korišćenju prirodnih resursa, uz obavezno razvijanje kritičkih stavova o permanentnoj degradaciji životne sredine.

Porodica je nesumnjivo najvažniji faktor vaspitavanja mladih i u domenu razvoja ekoloških vrednosti svojih članova. Naime, odnos dece prema životnoj sredini mora biti izgrađen još u najranijem uzrastu gde se razvija svest o tome koliko je priroda značajna za čovečanstvo i kako pojedinac može da utiče na očuvanje zdrave okoline. Ekološko vaspitanje je deo "domaćeg vaspitanja" koje svaka osoba stiže u porodici još od najranijeg detinjstva, što naposljetku predstavlja osnovu za formiranje zdravih i društveno odgovornih ličnosti.

1. ZNAČAJ ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE

Zagađenost životne sredine i njena zaštita predstavljaju višedecenijski problem čovečanstva. U poslednje vreme sve jasnije dolaze do izražaja činjenice da je životna sredina ugrožena gotovo do ivice alarmantnog stanja, da zdrave životne sredine nema previše, te da se jednom poremećeni ekološki odnosi teško mogu izbalansirati i dovesti u prvobitno stanje.

Narušavanje ekološke ravnoteže nastaje kao posledica čovekove radne delatnosti, kojom čovek "prisvaja" prirodu i stvara proizvode. Pri tom, ne dolazi samo do poremećaja ekološke ravnoteže i ekosistema, već i do ugrožavanja integriteta čoveka i njegovog opstanka. U ovom, XXI veku, društvo se suočava sa sledećim globalnim problemima: -oštećenjem biosfere i njenim ekosistemima, -ogromnim brojem stanovnika-preko 6 milijardi sa prognozom udvostručavanja do 2020. godine, -iscrpljivanjem i umanjnim količinama mnogih izvora mineralnih i energetskih sirovina, -zagadjenjima i degradacijom medijuma vazduha, vode i zemljišta, - globalnim promenama klime, -uništenim vrstama biljnog i životinjskog sveta i daljim ugrožavanjem biodiverziteta, -beskućništvom 1/4 svetskog stanovništva, -oštećenjima ljudskog zdravlja i ugrožavanjima života, -velikim količinama otpada u sva tri agregatna stanja i sl. Opstanak ljudskih zajednica je u prošlosti veoma često bio ugrožen prirodnim katastrofama, epidemijama, ratovima, oskudicom hrane i drugim uticajima, koji su međutim, uvek bili prostorno ograničeni. Za razliku od egzistencijalnih kriza prošlosti, krize današnjice ne potiču od prirodnih nepogoda, koje su prostorno ograničene, već od globalnog nesklada u idejno-materijalnom smislu čitave industrijske civilizacije. Do sada čovek nije bio u stanju da stvori jedan idealan sistem civilizacije i izbegne krizna stanja tog sistema.¹

Naučno-tehnološki razvoj dostigao je kulminaciju poslednjih decenija prošlog veka. Te revolucionarne promene, s jedne strane, unapredile su sve

---

¹ Goran Rajović, "Ekološka svest kao osnova održivog razvoja ruralnih prostora Crne Gore", *Ekologica*, Naučno-stručno društvo za zaštitu životne sredine Srbije, broj 49, Beograd, 2007. str.68.

aspekte života i rada savremenog čoveka, a s druge strane, stvorile su brojne i raznovrsne izvore opasnosti za životnu sredinu. Konstantnim ugrožavanjem čovekove životne i radne sredine, nanosi se ogromna šteta ljudima, njihovom životu i zdravlju, telesnom integritetu, imovini i mnogim drugim vrednostima. Nadalje, to za posledicu ima istovremeno ugrožavanje opstanka ljudskog roda u celini.

Značaj zaštite životne sredine sve više se nameće kao pitanje prvorazrednog značaja i imperativ. Potreba očuvanja zdrave i kvalitetne životne sredine izbija uprvu plan kao najvažniji globalni problem modernog društva. Rešavanje tog problema povezuje se između ostalog i sa iznalaženjem načina za racionalno i plansko korišćenje prirodnih resursa unapredjenjem i razvijanjem međunarodne sradnje, posebno u oblastima naučnih istraživanja, preobražajem duha savremene sfere rada, te afirmisanjem ekološke svesti.

Savremeno društvo mora brže i bolje shvatiti upozorenje naučnika i stručnjaka o stanju životne sredine, tj. činjenice da slobodne, izvorne i nezagađene životne sredine ima sve manje, a ugrožene, degradirane i devastirane, sve više. Druga se širi na račun prve brže nego što se mnogima čini, brže nego što je nauka sa kraja našega veka to mogla da utvrdi i prognozira.²

2. EKOLOŠKA POLITIKA EU

Uprkos pojedinačnim poboljšanjima, ekološka situacija u Evropi ukazuje realno na uznemiravajuće trendove u gotovo svim oblastima: kvalitet vode, vazduha, i zemljišta, zaštita vrsta, otpad, iskorišćavanje resursa, turizam, saobraćaj, itd. Stoga zaštita životne sredine izbija sve više u prvi plan Evropske unije sa jasno postavljenim ciljevima: očuvanja životne sredine i poboljšanja njenog kvaliteta; zaštita čovekovog zdravlja; oprezna i racionalna upotreba prirodnih resursa; unapređenje mera na međunarodnom nivou za prevladavanje regionalnih i globalnih problema životne sredine.

Danas je nesporno da različita pitanja iz oblasti životne sredine ili u vezi sa njom, zauzimaju značajan deo aktivnosti EU. Međutim, tek početkom sedamdesetih godina prošlog veka, Evropska zajednica je počela da preduzima sveobuhvatnije i ujedno intenzivnije političke akcije u ovom domenu. One koincidiraju sa naglašenim trendovima jačanja svesti o značaju životne sredine i planetarnim razmerama ugrožavanja iste.

---

² Stanković M. Stevan, "Pozitivni i negativni uticaji turizma na životnu sredinu", *Glasnik SED*, sv. LXXV, br.1, Beograd, 1995, str. 47-48.

U Rimskim ugovorima (1958.) nije predviđena nadležnost za ekološku politiku. Na ekološke probleme države članice reagovala su na nacionalnom nivou. Kao međunarodni problem, zagađenje životne sredine se, svakako, nije moglo efikasno rešiti na nacionalnom nivou. Kako su se, uz to, različite nacionalne mere i norme proizvodnje, relevantne za životnu sredinu, sve više javljale kao prepreka za trgovinu unutar i van Zajedničkog tržišta, sve glasnjiji je bio poziv na vođenje ekološke politike na nivou Zajednice. Neposredno nakon prve Konferencije Ujedinjenih nacija o čovekovoj životnoj sredini, održane u junu 1972. godine, na Samitu EZ održanom u Parizu od Komisije je zatraženo da razradi akcioni program zaštite životne sredine. Kao pravna osnova uzete su opšte odredbe Ugovora EZ : čl.2, koji je u zadatke EZ uvrstio "stalno i uravnoteženo privredno širenje" - čl.100 (danas čl.308 UoEZ), koji je EZ davao nadležnost za delovanje u "nepredviđenim slučajevima"; čl.100 (danas čl. 94 UoEZ), koji predviđa usaglašavanje nacionalnih pravnih propisa koji su relevantni za unutrašnje tržište. Pravne akte usvojene na ovoj osnovi Savet je mogao da donese samo jednoglasno. Neophodnost zajedničke ekološke politike priznata je, dakle, već početkom sedamdesetih godina. Nastala je opsežna regulativa EZ o životnoj sredini, koja je sadržala normativne naloge i zabrane.³

Razvoj ekološke politike i uopšte prava životne sredine EU može se pratiti i kroz razvoj mesta i uloge ovih pitanja u osnivačkim aktima EZ, odnosno EU. Činjenica je da su u početku preduzimane mere neophodne isključivo za rešavanje hitnih problema u pojedinim oblastima da bi se kasnije postepeno prelazilo planski u realizaciju ciljeva politike u oblasti zaštite životne sredine.

Politika u oblasti životne sredine ugrađena je u ugovornu strukturu Zajednice tek Jedinstvenim evropskim aktom 1987.godine, da bi njen okvir bio dalje proširavan, ili samo na izvestan način makar posredno menjan, Ugovorom o Evropskoj uniji (1992. god.), Ugovorom iz Maastrichta (1992.god.), Amsterdamskim ugovorom (1997. god.), Ugovorom iz Nice (2003. god.) i na kraju Lisabonskim ugovorom (2009. god). Do 1987. godine, usvojeno je oko 200 propisa i to na osnovu tadašnjeg člana 100. (kasnije 115., odnosno 135.) ili na osnovu člana 235. Ugovora o osnivanju Evropske zajednice. Ipak, odsustvo jasnog pravnog osnova za politiku Zajednice u oblasti životne sredine bilo je izloženo kritici naročito jednog dela članica organizacije.⁴

---

³Anita Volf-Nidermajer, "Ekološka politika", *Evropa od A do Š - priručnik za evropsku integraciju*, Fondacija Konrad Adenauer, Beograd, 2004, str. 61-62.

⁴Dragoljub Todić, *Vodič kroz EU politiku - životna sredina*, Evropski pokret Srbije, Beograd, 2010, str. 20.

Izričitu nadležnost za životnu sredinu EZ je dobila tek revizijom ugovora kroz jedinstven evropski akt (JEA,1987.), uvodeći posebnu glavu naslovljenu sa "životna sredina" (članovi 130 s-t). Komisija je imala mogućnost da predlaže na osnovu tih odredbi donošenje propisa u različitim oblastima u cilju obezbedjenja zaštite i unapredjenja kvaliteta životne sredine, racionalnog korišćenja prirodnih resursa i zaštite ljudskog zdravlja.

Dalje jačanje mesta i uloge politike Zajednice u oblasti zaštite životne sredine, obezbedjuje Ugovor iz Mاستrihta (1992. god.) uključivanjem medju svoje osnovne ciljeve i unapredjivanje "održivog i ne-inflatornog rasta" uz poštovanje životne sredine (član 2).⁵

Odredbama Amsterdamskog ugovora (1997.god.) sadržan je princip postojanog privrednog razvoja, gde je EZ obavezna da uopšte uzevši stremi visokoj meri zaštite i poboljšanja kvaliteta životne sredine (čl.2 UoEZ) i da kod svih mera uzme u obzir njene interese (čl. 6 UoEZ).

Ugovorom iz Nice (2003. god.) u suštini nisu učinjene izmene osnovnih, već ranije definisanih odredbi koje se odnose na pitanja životne sredine. Međutim, određenim doprinosom promene politike u oblasti životne sredine, mogu se smatrati i promene u sistemu glasanja (odnose se na sistem kvalifikovane većine).

Akcioni programi EU u oblasti životne sredine predstavljaju dokumenta koja na najsveobuhvatniji način utvrđuju politiku u ovom domenu sa utvrđenim prevashodnim smernicama i ciljevima. Iz navedenih programa od osamdesetih godina prošlog veka, potenciraju se i u središtu su pažnje osnovni principi prevencije i sprečavanja:

- prvi akcioni program donet je za period od 1973. do 1976.godine;
- drugi akcioni program se odnosio na period od 1978. do 1981.godine;
- treći akcioni program se odnosio na period od 1982. do 1986.godine;
- četvrti akcioni program se odnosio na period od 1987. do 1992.godine i
- peti akcioni program se odnosio na period od 1993. do 2000.godine.

---

⁵ Već u Preambuli Ugovora se konstatuje sledeće: "Odlučni da unapredjuju ekonomski i socijalni napredak svojih naroda, vodeći računa o načelu održivog razvoja, u okviru stvaranja unutrašnjeg tržišta i jačanja kohezije i zaštite životne sredine, kao i da primene politike koje će obezbediti da napredak ekonomske integracije bude u skladu sa napretkom u drugim oblastima."

Peti akcioni program poznat pod nazivom "Ka održivosti", stremio je daljem napredovanju u ovom pravcu, nastojeći da obuhvati više globalne probleme sa dugoročnim projekcijama.

Šesti akcioni program, 2001-2010. godine, usredsređen je na zaštitu klime, zdravlja, prirode i raznolikosti vrsta, kao i na upravljanje prirodnim resursima. Pri tom, tretiraju se i posebni problemi zemalja koje žele da pristupe u EU. "Životna sredina 2010: naša budućnost, naš izbor", kao slogan Šestog akcionog programa, na najslikovitiji način odražava prioritet pravca strategije i razvoja ekološke svesti EU.

Određene nadležnosti u oblasti zaštite životne sredine ima veći broj različitih institucija EU. Neke od njih imaju opšti karakter sa formalno definisanim nadležnostima, dok se druge bave prevashodno pitanjima životne sredine, a to su:

- Evropski parlament;⁶
- Komitet za životnu sredinu, javno zdravlje i bezbednost hrane;⁷
- Savet Evropske unije / Savet ministara / ;⁸
- Evropska komisija;⁹
- Evropska investiciona banka;¹⁰
- Sud pravde Evropske unije;¹¹
- Evropski ombudsman;¹²
- Evropska agencija za životnu sredinu;¹³
- Evropska agencija za hemikalije;¹⁴
- Statistički zavod Evropske unije.¹⁵

---

⁶ http://www.europarl.europa.eu/news/public/default_en.htm (datum pristupanja: 16.09.2011)

⁷ <http://www.europarl.europa.eu/activities/committees/homeCom.do?language=EN@body=ENVI> (datum pristupanja: 16.09.2011)

⁸ <http://www.consilium.europa.eu/showPage.aspx?lang=EN> (datum pristupanja: 16.09.2011)

⁹ http://ec.europa.eu/environment/index_en.htm (datum pristupanja: 23.09.2011)

¹⁰ <http://www.eib.europa.eu/projects/topics/environment/index.htm?lang=en> (datum pristupanja: 25.09.2011)

¹¹ http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7033 (datum pristupanja: 25.09.2011)

¹² <http://www.ombudsman.europa.eu/home/default.htm> (datum pristupanja: 15.10.2011)

¹³ <http://www.eea.europa.eu> (datum pristupanja: 15.10.2011)

¹⁴ http://echa.europa.eu/home_en.asp (datum pristupanja: 18.10.2011)

¹⁵ <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/environment/introduction> (datum pristupanja: 20.10.2011)

3. KRIVIČNO-PRAVNI ASPEKTI ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE

Zaštita životne sredine i njeno unapređenje, predstavljaju definitivno jedan od najznačajnijih problema, koji opterećuju savremeno čovečanstvo. Korišćenje novih i moćnih izvora energije, ubrzan naučno-tehnološki razvoj, izgradnja ogromnog broja industrijskih objekata i urbanih sredina, prouzrokovali su ozbiljno ugrožavanje i narušavanje prirodnih resursa, čime se destabilizuje očuvanje zdrave životne sredine i ujedno uravnoteženje odnosa, čovek-okruženje, tj. priroda. Zaštita čovekove životne sredine obuhvata čitav niz različitih, ali istovremeno međusobno povezanih vrednosti koje skupa predstavljaju neophodne preduslove za zdrav, delotvoran i uopšteno rečeno siguran život i rad kako sadašnjih, tako i budućih generacija. Pod zaštitom čovekove životne sredine treba podrazumevati: čuvanje prirode i prirodnih bogatstava; čistoće vazduha, vode i zemljišta; čuvanje flore i faune, zaštitu od zagađenja svih vrsta jonizirajućih zračenja, štetne buke, vibracija i sl.

Ekološki kriminal se odnosi na sve radnje kojima se krše odredbe ekoloških propisa i kojima se pričinjava značajna šteta ili ugrožava životna sredina i zdravlje ljudi. Najpoznatije manifestacije ove vrste kriminala javljaju se kao nelegalne emisije ili ispuštanja supstanci u vazduh, vodu ili zemljište, nelegalna trgovina životinjama i biljkama, nelegalna trgovina supstancama koje uništavaju ozonski omotač ili pak opasnim otpadom i sl. Ekološki kriminal donosi veoma visoke profite njegovim počiniocima, teško se otkriva i prouzrokuje izuzetno ozbiljne negativne posledice po životnu sredinu. Danas se on smatra ozbiljnim i široko rasprostranjenim problemom sa kojim se mora boriti na evropskom nivou.¹⁶

Problematiku ekološkog kriminala, ne treba tumačiti usko i isključivo s pravnog aspekta, već u jednom širem, odnosno sveobuhvatnijem društvenom kontekstu. Usko pravno poimanje, ekološki kriminal određuje kao svaki akt koji je suprotan ekološkim normama i koji se osnovano može procesuirati. Zapravo, suština ovakvog određenja odnosi se na postojanje pravno normiranih pravila ponašanja u oblasti životne sredine, koja su opšte obavezujućeg karaktera sa unapred određenim sadržajem i za čije kršenje je predviđena sankcija. Krivično pravna zaštita životne sredine je krajnja, ali istovremeno veoma efikasna i više nego nužna mera. Naime, ovakav pristup je proizišao iz shvatanja da se pre svega zaštita životne sredine ostvaruje kroz sistem preventivnih i represivnih zakonom propisanih mera, te da nije dovoljna samo mogućnost utvrđivanja građansko-pravne odgovornosti za štetu koja je prouzrokovana životnoj sredini.

---

¹⁶ Marija Kostić, "Ekološki kriminal i njegovo suzbijanje", *Pravni život*, tematski broj Pravo i vreme, br.10, Udruženje pravnik Srbije, Beograd, 2009, str.175-182.

Efikasno sprovođenje ekološko-pravne regulative je od vitalnog značaja za suzbijanje i sprečavanje ove vrste kriminala, a time i za samo očuvanje zdrave životne sredine. U najranijim fazama razvoja ekološkog prava, nasilje nad životnom sredinom bilo je sankcionisano ne baš strogim merama i kaznama upravno-pravnog i građansko-pravnog karaktera. Sami pravni propisi, nisu imali nikakav ili je to bio minimalan uticaj na kompanije, državne strukture i građane pojedince da se pridržavaju ekoloških normi.¹⁷ Njihovo poštovanje i regularno sprovođenje je od izuzetnog značaja za očuvanje životne sredine i prirodnih resursa u celosti. Savest na nivou pojedinaca, samog društva, država i nadnacionalnih tvorevina znatno je uznapredovala i danas sa sigurnošću možemo reći da je ekološki kriminal ozbiljan međunarodni problem koji je u porastu, a prepoznatljiv je, ne smo kao zagađenje vazduha, vode i zemljišta ili eksploatacije divljeg biljnog i životinjskog sveta u komercijalne svrhe koja vodi njihovom istrebljenju, već u razvijenim zemljama i kao najobičnije bacanje otpadaka na ulicu, iscrtavanje grafita ili vandalizam na javnim mestima.¹⁸

Danas, potreba za preduzimanjem pravnih mera u ovoj oblasti u vezi je sa ozbiljnim analizama i procenama da je ugrožavanje životne sredine krivičnim delima problem koji nanosi značajnu štetu životnoj sredini na globalnom nivou. Takođe, ova dela su pogodna za ostvarivanje značajnog profita za izvršioce sa minimalnim rizikom za otkrivanje i krivično gonjenje, posebno kada je reč o krivičnim delima sa ino-elementom.

Posebnim problemom se smatra organizovani kriminal.¹⁹ Organizovani kriminal nastoji da svoju raznovrsnu delatnost uspostavi, održi i proširi na sve one oblasti društvenog života gde može da ostvari odgovarajuću korist.²⁰ Ekološki kriminal je po svojoj prirodi nertko transnacionalnog karaktera i može se javiti i kao posebna vrsta organizovanog kriminala.²¹

---

¹⁷Tomkins Kevin, "Law Police Enforcement and Environment"; *Current Issues in Criminal Justice*, Vol.16, Issue 3, pp. 294-306.

¹⁸ Marija Kostić, *ibid.* str.179.

¹⁹ BfU in association with Max-Planck-Institute (2003). Organised environmental crime in the EU Member States. Kassel. (http://ec.europa.eu/environmental/legal/crime/pdf/organised_member_states.pdf); BfU in association with Max-Planck-Institute (2003). Organised environmental crime in a few Candidate Countries. Kassel. http://ec.europa.eu/environmental/legal/crime/pdf/organised_candidate_countries.pdf

²⁰ Željko Bjelajac, *Organizovani kriminal vs Srbija*, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu, DTA, Beograd, 2008, str.10.

²¹ Siegel Dina, Nelen Hans, (Eds): "Organized crime-Culture", *Markets and Polices*, Springer Vol.7, New York, 2008, pp.127-142.

U tim slučajevima manifestuje se kao trafiking prirodnim resursima, nelegalna trgovina biljkama i životinjama, nelegalno/ /nedozvoljeno ribarenje, nelegalna eksploatacija i trafiking mineralima i dragocnim kamenjem, drvetom ili opasnim otpadom.²²

Sveobuhvatna krivično-pravna zaštita životne sredine u međunarodnim okvirima, dogodila se zapravo usvajanjem Konvencije o zaštiti životne sredine putem krivičnog prava, koju je usvojio Savet Evrope u Strazburu 4.novembra 1998.godine, a kojom se naglašava potreba za uspostavljanjem krivične odgovornosti u slučajevima "ozbiljnog" zagađenja ili dovođenja u opasnost životne sredine. Konvencija obuhvata: opis krivičnih dela i prekršaja protiv životne sredine - podeljenih u tri grupe, u zavisnosti od procenjenog stepena opasnosti; ustanovljavanje pravila u krivičnom postupku za dela koja se odnose na životnu sredinu; pitanje nadležnosti, posebno kada se radi o prekograničnom zagađivanju; značaj međunarodne saradnje i implementacije važnih akata u nacionalne okvire; udruženu, tj. zajedničku odgovornost, kada nije moguće utvrditi nosioca odgovornosti i dr. Između ostalog, Konvencija sadrži i odredbe kojima se na jasan način definišu pojedini pojmovi (čl.1), imenuje prekršilac (čl.2-4), ustanovljava nadležnost nacionalnih sudova, utvrđuju sankcije (čl.6-8), utvrđuju principi odgovornosti za pravna lica, principi koordinacije i saradnje i dr. Mere zaštite interesa grupa koje mogu biti pogođene oštećenjima životne sredine, te utvrđenje određenih prava vezanih za njihovo učestvovanje u zaštiti životne sredine, razrađuju se u posebnom delu.

Praktično se ovim rešenjima uspostavljaju osnove jedinstvene krivično-pravne zaštite životne sredine u okviru evropskog prava i osnove odgovornosti fizičkih, ali i pravnih lica za krivična i druga kažnjiva dela, upravne prekršaje, kako ih naziva Konvencija.²³

U osnovi ove Konvencije Saveta Evrope nalazi se ostvarenje sledećih proklamovanih ciljeva: potreba vođenja zajedničke kaznene politike u cilju zaštite životne sredine, zahtev da život i zdravlje ljudi, kao i flora i fauna, te drugi prirodni resursi budu zaštićeni svim raspoloživim sredstvima, uključujući i krivično-pravne mere, potreba da se nekontrolisana upotreba tehnologije kao i prekomerna eksploatacija prirodnih resursa koji dovode do ozbiljnih rizika po životnu sredinu prevaziđu merama koje su koordinirane

---

²²Transnacionalna priroda ekološkog kriminala, kontinuirano delovanje organizovanih kriminalnih grupa i propusti vlada mnogih država da sprečavaju ove oblike kriminala uslovlili su nužnost reakcije na međunarodnom nivou, i to ne samo Evropskih institucija, već i Ujedinjenih nacija - posebno UN Kancelarija za droge i kriminal (UN Office on Drugs and Crime - UNODC).

²³ Vladan Joldžić, "O potrebnim novinama u krivično pravnoj zaštiti ekoloških vrednosti", *Pravo i životna sredina*, Beograd, 1997, str. 376-398.

između zemalja članica Saveta Evrope i ostalih zemalja koje potpišu, odnosno ratifikuju ovu Konvenciju, neophodnost da se kršenje principa životne sredine propiše kao krivično delo koje podleže odgovarajućim sankcijama, te krivično gonjenje i kažnjavanje učinilaca krivičnih dela u oblasti zaštite životne sredine, uz želju da se u tom cilju ojača međunarodna saradnja.²⁴

U datom kontekstu, neizostavno treba pomenuti jedan veoma značajan dokument koji je ujedno i osnovni izvor prava EU, kojim se ustanovljavaju izvesna pravila u oblasti krivične odgovornosti, a to je Direktiva 2008/99/EZ o zaštiti životne sredine putem krivičnog prava, od 19.11.2008. godine, kojom se propisuju mere koje države članice treba da preduzmu u oblasti krivičnog prava, a radi efikasnije zaštite životne sredine. Ova Direktiva je stupila na snagu 26.12.2008. godine i trebala je da bude implementirana u zakonodavstva država članica do 26.12.2010. godine.

Direktiva propisuje minimalne zahteve koje države članice treba da ugrade u svoje krivično-zakonodavne okvire, s tim da mogu slobodno da održe ili uvedu strožije zaštitne mere. Na mere koje se tiču procesnog dela krivičnog prava, Direktiva se ne odnosi, niti se odnosi na ovlašćenja tužilaca i sudija. Na temelju odredbe člana 3. Direktive, države članice imaju obavezu da obezbede da se određene radnje i postupci imaju smatrati krivičnim delom, ako su počinjena protivpravno i namerno ili sa najmanje ozbiljnim nehatom. Uvodjenje kaznenih sankcija ima za cilj da obezbedi efikasnu zaštitu životne sredine na nivou država članica. Aktivnosti koje su štetne po životnu sredinu podrazumevaće "efikasne, proporcionalne i destimulativne sankcije". Navedeni čl. 3. ove Direktive, sadrži katalog krivičnih dela koja su kažnjiva po krivičnom zakonu, a koja nanose štetu vazduhu, zemljištu, vodi, životinjama ili biljkama ili dovedu do povrede ili smrti bilo koje osobe:

- ispuštanje, emisija ili unošenje jonizujućeg zračenja;
- protivpravno postupanje prilikom raspolaganja, transporta, skladištenja i sl., otpada, uključujući i opasni otpad;
- nezakoniti rad postrojenja u kojima se sprovode opasne delatnosti, čuvaju ili koriste opasne supstance ili preparati;

---

²⁴ Dragan Jovašević, Borislav Petrović, "Odgovornost za zagrožavanje na životnata sredina od aspekt na aktite od Sovetot na Europa", *Godišnjak Pravnog fakulteta u Skoplju*, 2002-2003, broj 40, str.537-558.

- ilegalne isporuke otpada;
- nezakonita proizvodnja, tretman, skladištenje, korišćenje, transport, izvoz ili uvoz nuklearnog materijala ili drugih opasnih radioaktivnih materija;
- nezakonito posedovanje, uzimanje, oštećenje, ubijanje ili trgovanje uzorcima zaštićenih divljih vrsta flore i faune;
- trgovina primercima zaštićene divlje faune i flore;
- značajno oštećenje staništa u zaštićenim područjima;
- nedozvoljena trgovina ili korišćenje supstanci koje oštećuju ozonski omotač.

U društvima u tranziciji, ali i u državama razvijene ekonomije, može doći do suprostavljanja ekonomskog napretka i interesa zaštite životne sredine. U situacijama u kojima postoji sukob interesa razvoja jednog regiona "prljavim" tehnologijama i interesa zaštite ljudskog zdravlja i životne sredine države imaju pravo na polje široke procene pri balansiraju ekonomskih i ekoloških interesa, koje bi svakako trebalo da uzmu u obzir. Države treba da postignu pravičan odnos između interesa pojedinaca i zajednice, a jedna od pozitivnih obaveza države na tom putu je, na primer, da na efikasan način kontroliše rad fabrika putem dozvola za rad i delotvornih sankcija za nepoštovanje nacionalnih propisa o zagađenju.²⁵

4. ULOGA PORODICE U RAZVOJU EKOLOŠKE SVESTI

Duži period, od nastanka čoveka, u živom svetu je vladala uzajamna i harmonična povezanost i zavisnost u ekološkoj ravnoteži. Do disbalansa ekološke ravnoteže dolazi usled ljudskih aktivnosti kojima čovek privija prirodu i stvara proizvode. Takvim delatnostima ne dolazi samo do poremećaja ravnoteže ekosistema, već i do ozbiljnog i konstantnog ugrožavanja integriteta čoveka i uopšte njegovog opstanka. Nesumnjivo, da je briga o zaštiti životne sredine oduvek postojala, međutim, do razvoja ekološke svesti dolazi u drugoj polovini XVIII veka, postavljanjem prvih teorija o životnoj sredini. Nadalje, dolazi do temeljnijeg prepoznavanja ekoloških procesa i pojava u prirodi, ali i obogaćivanja ljudske svesti u oblasti sagledavanja ekoloških zakonitosti, te usklađivanja ljudskog

---

²⁵ Miloš Stopić, Nevena Dičić, Jovan Zorić, *Pravci zaštite životne sredine u Srbiji*, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd 2009, str.19.

ponašanja sa istima. Razvoj ekološke svesti potencira shvatanja da čovek svojim radnjama ne sme da dovede do prekida procesa u prirodi, uređujući je prema svojim potrebama, niti do poremećaja funkcionisnja ravnoteže koja od pamtiveka postoji između živih bića i njihove životne sredine.

Materijalna praksa održivog društva mora da podrazumeva:

- većitu potragu za efikasnijim ekološkim rešenjima;
- ozbiljan tretman svih ekoloških opasnosti;
- stalnu proveru projektovane ekološke politike;
- informisanje javnosti o ekološkim performansama ekoloških aktivnosti;
- proizvodne procese usaglašene sa najnovijim naučnim i tehničkim mogućnostima;
- sve proizvodnje moraju davati prednost, tj. prioritet realizaciji ekoloških ciljeva, tj. da ih inkorporiraju u svoju politiku;
- ekološke mere, ciljevi i standardi, moraju biti integrirani u sve oblasti upravljanja preduzećima;
- realizacijom aktivnosti eko-menadžmenta očekuje se razvoj ekologije kao stalnog procesa;
- eko stručnjaci treba da imaju glavnu i završnu reč u uređivanju poslovnih privrednih situacija i posledica;
- sve zaposlene u poslovnim sistemima, trebalo bi edukovati u cilju izgradnje ekološki odgovornog pomaganja i svesti;
- glavni imperativ poslovne politike mora biti ekološka podobnost koja nastaje kao posledica: zaštite životne sredine, racionalne upotrebe energije i resursa, bezbedne upotrebe novonastalih proizvoda, ponovnim korišćenjem proizvoda, reciklažom, te bezbednim deponovanjem.²⁶ Dakle, ekološka svest predstavlja obrazac života, koji poštuje i usklađuje sa prirodnim zakonima kruženja materije, trošenje energije i obnavljanje života, pri čemu podstiče da se od prirode uzima samo onoliko koliko je potrebno za obezbeđivanje osnovnih ljudskih potreba. Zato ekološka etika predstavlja ekološki odnos čoveka prema životnoj sredini, koji se odnosi na moralan odnos između ljudskog/tehnosfere i prirodnog/biosfere. Novi odnos prema životnoj sredini, kao i preobražaj duha savremene sfere rada postaje

---

²⁶ Vesna Vasović, Rade Biočanin, " Održivi razvoj", *Ecologica*, Naučno-stručno društvo za zaštitu životne sredine Srbije, Beograd, 2007, vol.14, br.49, str. 67-70

imperativ. Konceptija održivog razvoja nudi mogućnost harmoničnog razvoja.²⁷

Odgovornost je na svakoj generaciji za prenošenje lekcija o perspektivi sveta i očuvanju prirodnog okruženja, sledećim generacijama. Zato u oblikovanju ekološke kulture savremenog čoveka značajnu ulogu ima sistem ekološkog vaspitanja i obrazovanja. Neophodnost vaspitno obrazovnog procesa u funkciji zaštite i unapređenja životne sredine više je nego očigledna. Taj proces predstavlja svesno i plansko razvijanje ekološke svesti, odnosno razvijanje znanja o čovekovoj životnoj sredini, odnosu prema njoj, očuvanju i unapređenju sredine, tokom čitavog života. Nadalje, ekološko obrazovanje ima zadatak ne samo da pruža saznanja o osnovnim ekološkim pitanjima savremenog društva, već i da kanališe kritički osvrt prema degradaciji životne sredine, naglašavajući potrebu racionalnog korišćenja prirodnih resursa. Na ovaj način se nesporno afirmiše izgradnja ekološki odgovornih ličnosti.

Obrazlagati važnost ekološkog vaspitanja je suvišno i može se uporediti samo sa značajem "domaćeg vaspitanja", koje svaka osoba stiče u porodici u najranijem detinjstvu i predstavlja temelj za formiranje zdravih ličnosti. Propusti i nedostaci u vaspitanju, koji se iz bilo kog razloga naprave u najranijem periodu, ne mogu se nadoknaditi i predstavljaju "crne rupe" bez obzira na fakultetske diplome, titule i stručnost u pojedinim oblastima. Majka priroda je širokogrudna i velikodušno nudi svoje darove bez ikakvog ograničenja, oslanjajući se samo na našu svest da ćemo njene blagodeti što racionalnije koristiti. Ali iako čovek važi za jedino svesno biće na planeti, ipak se najneracionalnije ponaša. Žudnja za sticanjem, pohlepa, tehnološki napredak, menjanje prirodnih tokova i zakonitosti...I baš tu i leži uzrok velikog broja problema, pa i ovog koji se tiče porasta agresivnosti i nasilničkog ponašanja kod dece i omladine. Mentalno zdravlje, podrazumeva fizičko zdravlje, a ovo pak podrazumeva zdravo okruženje. Sve veća otuđenost savremenog čoveka od prirode, od njenih zakona, a time i Božjih zakona, dovela je do potpune erozije morala, a naročito ekološkog morala.²⁸

Upotrebljena metafora "crne rupe" iz mladosti, jeste zapravo podloga koja daje iskrivljenu sliku realnosti, gde se nasuprot duhovnim vrednostima, u prvi plan potenciraju i stavljaju materijalne vrednosti. Mnogi nažalost prenebregavaju činjenicu da je period najranijeg detinjstva, do polaska u školu, po mnogim osobenostima i najvažniji. Naime, u tom važnom periodu, presudnu ulogu na vaspitanje dece trebala bi da ima porodica, ali tu ulogu postepeno, nesvesno i neumoljivo preuzima, televizija, ostvarujući sve veći

---

²⁷Goran Rajović, navedeno delo, str.72.

²⁸Zoran Mijatović, " Pitanje, ekološka svest, ekološko vaspitanje, ekološki moral ", www.vz.in.rs/index.php?option=com-content.../24/07/2011.

uticaj u kreiranju virtualne stvarnosti i savremenih načina ponašanja. U tom kontekstu može se zapaziti da i u školi podležu takvim obrascima, gde uče decu pogrešno o tome da su vredne stvari one kojih ima malo u prirodi (zlato, srebro, biseri, dijamanti) i da te stvari imaju veliku vrednost za ljude. Međutim, nasuprot tome, shvatanja da nam je najvažnije, nešto čega najviše ima, a to su Sunce, vazduh i voda, zahteva učenje još u predškolskom periodu. Taj period, u kojem deca stiču prva saznanja o osnovnim životnim vrednostima, posebno je prijemčiv za edukaciju, jer deca "upijaju" svaku reč. Zato je tada i važno da otac i majka neprstano promovišu ljubav prema prirodi i potrebu da se živi u skladu sa njenim zakonima, zarad svog potomstva i potomstva svoje dece. Uvažavajući mišljenje psihologa, predškolski period je, uopšte, vreme najbržeg učenja i usvajanja navika ponašanja. Deca se ponašaju onako kako su im odrasli pokazali i u skladu sa tim takve će navike usvojiti. Dakle, presudnu ulogu u odnosu prema životnoj sredini trebala bi da ima porodica, taj odnos se gradi još u najranijem uzrastu i on ne bi trebao da ima alternativu.

Nije dovoljno da roditelj samo kaže detetu da treba da čuva životnu sredinu, mnogo je važnije da mu to kroz sopstveni primer i pokaže. Dešava se, međutim, da roditelji (da li zbog nesmotrenosti, prezauzetosti ili nečeg drugog) zaborave "pravila" kojima su podučavali svoje mališane - pa recimo, dubre bacaju baš tamo gde su rekli deci da nikako ne smeju. Onda deca, sledeći svoje modele ponašanja, odnosno roditelje, počnu i sama da se tako ophode.²⁹

Naravno da deca predškolskog uzrasta ne poseduju u toj dobi znanja koja imaju odrasli, jer je to period kada se upravo formiraju osnovni životni stavovi i navike koje ostaju za ceo život. Zato je veoma važno da roditelji prenesu deci uzročno-posledičnu zavisnost između prirode i čoveka, neophodnost sačuvanja prirodnih resursa i zaštite životne sredine. Pri tom, treba apostrofirati naizgled jednostavne, ali s druge strane upečatljive primere, koji prouzrokuju štetu prirodi i prirodnim resursima, npr. "jedna baterija veličine dugmeta ima toliko žive da zagadi kubni metar zemljišta, da od 600 recikliranih limenki može da se napravi jedan bicikl, da je za 100 listova belog papira A4 formata potrebno iseći drvo čije je stablo dva metra visine, da jedan pokvareni vodokotlić za mesec dana potroši oko 23.000 litara vode, da TV aparat koji nije potpuno isključen troši struju..."³⁰ Takođe, veoma su značajne lekcije o: važnosti smanjenja potrošnje, recimo, u delu čuvanja i nerasipanja vode, smanjivanja otpada i iskorišćavanju sirovina koje su nam na raspolaganju, recikliranju materijala kao što su papir, plastika,

---

²⁹ <http://www.yu-mama.com/dete/6-7/godine/2443-naučite-dete-da-cuva-svoju-okolinu.html?print,01/08/2011>

³⁰ ibid

aluminijum i na taj način uštedi prirodnih sirovina i nadasve o važnosti brige o planeti i potrebi da parkovi, šume, ostanu očuvani itd.

Svaka generacija je odgovorna za prenošenje lekcija o budućnosti sveta i očuvanju planete narednoj generaciji. Kao roditelji svi imamo potrebu da učinimo okolinu, a time i svet, zdravijim i lepšim mestom za sebe i svoju decu. Zato ne postoji bolji poklon za dete od stvaranja svesti o tome koliko je priroda značajna za sve nas i znanja da i ono samo može da utiče na očuvanje zdrave okoline. Nikada nije previše rano za prve lekcije o ekologiji ako želite da decu naučite da budu "zeleni" i brinu o svetu u kome žive i kao odrasle osobe. Stvari koje deluju kao sitnice mogu značajno da utiču na usvajanje stava cele porodice.³¹ Jednostavno rečeno, briga o prirodi je zapravo, briga o čoveku i njegovom opstanku na planeti.

ZAKLJUČAK

Životnu sredinu čine, prirodno okruženje, tj. vazduh, voda, zemljište, životinjski i biljni svet, klima, jonizujuće i nejjonizujuće zračenje, vibracija, buka, ali isto tako i okruženje koje je izgradio čovek, tj. razni objekti, naselja i infrastruktura. Čovek kao i sva druga živa bića od početka svog postojanja pa do današnjih dana vezan je tesnim i uzajamnim vezama sa živom i neživom prirodom koja ga okružuje.

Evolucija čoveka kao svesnog bića manifestovala se u prvom redu u traženju puteva i načina kojima bi se uskladio s prirodom koja ga okružuje, kako bi obezbedio preduslove neophodne za sopstveni opstanak. Sa svakim novim pronalaskom (počev od oruđa za obradu zemlje i točka, pa sve do savremene kompjuterske tehnologije) čovek ostvaruje sve veći deo veće želje da uskladi prirodu i svoje potrebe. I dok je savremeni urbani, privredni, ekonomski i tehnološki razvoj čoveku pružio velike koristi, industrijsko zagađenje vazduha i vode, nekontrolisana seča šuma i njihovo pretvaranje u poljoprivredno zemljište, uništenje ozonskog omotača i globalno zagrevanje planete praćeno klimatskim promenama, nagomilavanje raznog otpada, uključujući i radioaktivni, kao i nestanak biljnih i životinjskih vrsta, samo su neke od negativnih posledica čovekovih aktivnosti, koje, međutim, ozbiljno ugrožavaju njegov sopstveni opstanak.³²

---

³¹ <http://serbianforum.org/kutak-za-roditelje/191961-ekološka-svest-od-malih-nogu.html> 25/07/2011.

³² Stevan Lilić, "Zaštita životne sredine, lokalna samouprava i lokalna agenda 21", *Lex forum*, Časopis za pitanja vladavine prava i demokratije, Udruženje Pravnici za demokratiju, broj 5-8, Beograd, 2005, str. 15-17.

Pitanja različitog karaktera u oblasti životne sredine ili u vezi sa životnom sredinom zauzimaju znatan deo aktivnosti EU. Napori Evropske zajednice u kontekstu intenzivnijih i sveobuhvatnijih političkih akcija u ovom domenu koincidiraju sa izraženim trendom jačanja svesti o značaju i globalnim posledicama degradacije životne sredine.

Naglašavanje potrebe za uspostavljanjem krivične odgovornosti u slučajevima ozbiljnog zagađenja ili dovođenja u opasnost životne sredine, zasnovano je na procenama da je ugrožavanje životne sredine krivičnim delima sve rasprostranjeniji problem koji prouzrokuje očitu štetu životnoj sredini na globalnom nivou. Zato se već duže vreme vode rasprave koje ukazuju na neophodnost uspostavljanja mera za sprečavanje, suzbijanje i sankcionisanje ekološkog kriminala, jer se broj radnji kojima se priroda ugrožava i degradira višestruko uvećao.

Razvoj ekološke svesti mladih u prvi plan stavlja ulogu porodice kao najuže socijalne grupe koja formuliše i definiše egzistencijalna pitanja i druge važne potrebe ličnosti. Uticaj porodice na vaspitanje mladih, u tom kontekstu je nemerljiv. Naime, porodica može i treba da deluje pozitivno u smislu razvoja ekoloških vrednosti svojih članova, razvijanjem kritičkog odnosa o rastućoj degradaciji životne sredine, razvijanjem svesti o očuvanju i unapređenju životne sredine, te neophodnosti racionalnog korišćenja prirodnih resursa. Kroz lični primer, koji daju roditelji, kod mladih se ustaljuje obrazac ponašanja važan kao podsticaj za formiranje ekološki odgovornih i zdravih ličnosti.

LITERATURA

Bjelajac Željko, *Organizovani kriminal vs Srbija*, Pravni fakultet za privredu i pravosudje u Novom Sadu, DTA, Beograd, 2008.

Joldžić Vladan, "O potrebnim novinama u krivično pravnoj zaštiti ekoloških vrednosti", *Pravo i životna sredina*, Beograd, 1997.

Jovašević Dragan, Borislav Petrović, "Odgovornost za zagrožavanje na životnata sredina od aspekt na aktite od Sovetot na Europa", *Godišnjak Pravnog fakulteta u Skoplju*, 2002-2003, broj 40.

Kostić Marija, "Ekološki kriminal i njegovo suzbijanje", *Pravni život*, tematski broj Pravo i vreme, br.10, Udruženje pravnika Srbije, Beograd, 2009.

Lilić Stevan, "Zaštita životne sredine, lokalna samouprava i lokalna agenda 21", *Lex forum*, Časopis za pitanja vladavine prava i demokratije, Udruženje Pravnici za demokratiju, broj 5-8, Beograd, 2005.

Mijatović Zoran, " Pitanje, ekološka svest, ekološko vaspitanje, ekološki moral ", www.vz.in.rs/index.php?option=com-content.../24/07/2011.

Rajović Goran, "Ekološka svest kao osnova održivog razvoja ruralnih prostora Crne Gore", *Ekologica*, Naučno-stručno društvo za zaštitu životne sredine Srbije, broj 49, Beograd, 2007.

Siegel Dina, Nelen Hans, (Eds): "Organized crime-Culture", *Markets and Polices*, Springer Vol.7, New York, 2008.

Stopić Miloš, Nevena Dičić, Jovan Zorić, *Pravci zaštite životne sredine u Srbiji*, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd 2009.

Stanković M. Stevan, "Pozitivni i negativni uticaji turizma na životnu sredinu", *Glasnik SED*, sv. LXXV, br.1, Beograd, 1995.

Todić Dragoljub, *Vodič kroz EU politiku - životna sredina*, Evropski pokret Srbije, Beograd, 2010.

Tomkins Kevin, "Law Police Enforcement and Environment"; *Current Issues in Criminal Justice*, Vol.16, Issue 3.

Vasović Vesna, Rade Biočanin, " Održivi razvoj", *Ekologica*, Naučno-stručno društvo za zaštitu životne sredine Srbije, Beograd, 2007, vol.14, br.49.

Volf-Nidermajer Anita, "Ekološka politika", *Evropa od A do Š - priručnik za evropsku integraciju*, Fondacija Konrad Adenauer, Beograd, 2004.

Internet adrese:

http://www.europarl.europa.eu/news/public/default_en.htm(datum pristupanja: 16.09.2011)

[@body=ENVI](http://www.europarl.europa.eu/activities/committees/homeCom.do?language=EN)(datum pristupanja: 16.09.2011)

<http://www.consilium.europa.eu/showPage.aspx?lang=EN> (datum pristupanja: 16.09.2011)

http://ec.europa.eu/environment/index_en.htm (datum pristupanja: 23.09.2011)

<http://www.eib.europa.eu/projects/topics/environment/index.htm?lang=en>(datum pristupanja: 25.09.2011)

http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7033 (datum pristupanja: 25.09.2011)

<http://www.ombudsman.europa.eu/home/default.htm> (datum pristupanja: 15.10. 2011)

<http://www.eea.europa.eu> (datum pristupanja: 15.10.2011)

http://echa.europa.eu/home_en.asp (datum pristupanja: 18.10.2011)

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/environment/introduction> (datum pristupanja: 20.10.2011)

http://ec.europa.eu/environmental/legal/crime/pdf/organised_candidate_countries.pdf)

[http:// www.yu-mama.com /dete/6-7 godine/2443-naučite-dete-da-cuva-svoju-okolinu.html?print,/01/08/2011.](http://www.yu-mama.com/dete/6-7%20godine/2443-naucite-dete-da-cuva-svoju-okolinu.html?print,/01/08/2011)

[http:// serbianforum.org/kutak-za-roditelje/191961-ekološka-svest-od-malih-nogu. html/ 25/07/2011.](http://serbianforum.org/kutak-za-roditelje/191961-ekološka-svest-od-malih-nogu.html/25/07/2011)

Željko Đ. Bjelajac
Milan Počuča
Miloš Marković

EU POLICY IN THE FIELD OF ENVIRONMENTAL PROTECTION WITH REFERENCE TO THE DEVELOPMENT OF ECOLOGICAL AWARENESS

Endangering environment and its protection have been representing a problem for the mankind throughout decades. Disappearance of harmony between man and nature has created numerous dangers which degrade the accomplishments of the civilization achieved so far, cause enormous damaging effect on people, their lives and health, body integrity and many other values. Therefore, the significance of the environmental protection is highlighted as the most important global challenge of the modern society. Thus, various issues from and related to the field of environment form an important part of the activity of EU, that has lately been undertaking more comprehensive and more intensive political actions in this domain. Environmental crime today is considered to be a serious and widely spread phenomenon which has got to be suppressed on transnational level. For that matter, criminal-legal protection of environment is a final, but also a very efficient and more than a necessary measure. At the same time, the role of the family as a basic cell of the society is being extended, so that regarding the development of environmental awareness, family has a special place, especially in forming healthy and ecologically-responsible persons. The existence of a healthy and devoted family is a prerequisite for the existence of a healthy and progressive society.

Key words: *environment, endangering the environment, environmental protection, environmental crime, environmental awareness, family.*